

סיון תשע"ב

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

בין כלב ליהושע בפרשת המרגלים לפרשת שלח לך (על פי שיעור של הרב תמיר גרנות)

כלב מגיב על כך מיידית ואומר (במדבר י"ג ל'): **וַיְהִי כְּלָב אֶת הָעָם אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר עֲלֵה נַעֲלֶה וַיִּרְשָׁנוּ אֶתְּהָּ כִּי יָכוֹל נוֹכַח לָהּ.** יש לשים לב לכך כי האדם היחידי הניצב כאן מול המרגלים הוא כלב. יהושע איננו מגיב, וגם את משה ואהרון איננו שומעים (בוודאי שלא ניתן לפרש כי יהושע עמד לצד המרגלים, שהרי בהמשך (יד:ו-ט) הוא יוצא נגדם בברור, אך בשלב זה הוא איננו מגיב).

בהמשך הסיפור המרגלים מוסיפים להתווכח, מוציאים את דיבת הארץ רעה, ומצליחים לשכנע את העם (במדבר י"ד ב-ד):

וַיִּלְנוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהְרֹן כֹּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם כָּל הָעֵדָה לוֹ מִתְּנוּ בְּאָרֶץ מִצְרַיִם אוֹ בְּמִדְבָּר הַזֶּה לוֹ מִתְּנוּ. וְלָמָּה ה' מְבִיא אֶתְנוּ אֶל הָאָרֶץ הַזֹּאת לְנַפֵּל בְּחָרֶב נַשְׁיָנוּ וְנִטְפְּנוּ יְהִי לָבֹז הַלּוֹא טוֹב לָנוּ שׁוֹב מִצְרָיִמָּה. וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אָחִיו נִתְּנָה רֹאשׁ וְנִשְׁבָּה מִצְרָיִמָּה.

ניתוח התלונה מראה שיש בה שני מרכיבים.

א. המרכיב הראשון פותח במילה 'וילוננו', והוא קובלנה על תכנית הכניסה לארץ; תוכן הקובלנה הוא כי עם ישראל עתיד להפסיד במלחמה על כיבוש הארץ.

ב. המרכיב השני מצויין על ידי הפתיחה: 'ויאמרו איש אל אחיו', ובו נוסף אלמנט חדש: 'נתנה ראש ונשובה מצרימה'; העם מתכנן לשוב למצרים, ולשם כך הוא אף מעוניין למנות מנהיגות

חטא המרגלים הותיר, את רישומו העמוק והטראגי על אבותינו היוצאים ממצרים. על העם נגזר לנדוד ארבעים שנה במדבר וכל העם היוצאים ממצרים מתו במהלך אותם ארבעים שנה ולא זכו להכנס לארץ ישראל. היחידים שניצלו מגזרת העונש, ובמובן מסויים אף התחזק מעמדם, הם יהושע וכלב. זאת, מפני שהם לא היו חלק מעצת המרגלים אלא עמדו מולה באומץ, בשעה ששאר חבריהם המרגלים - ואף רובו של העם - מרד במשה וברבונו של עולם.

בשיעור זה נדון בעקבות שיעור של הרב תמיר גרנות ביחס שבין יהושע לבין כלב. הזכרון שלנו אמנם קושר אותם יחד כזוג שפעל במשותף מול המרגלים והעם, אך לאמיתו של דבר המציאות הייתה מורכבת יותר, כפי עולה מהאופן שבו מתארת התורה את עמידתו של כל אחד מהם לחוד אל מול המרגלים והעם. בעקבות זאת נדון גם בתוצאות של עמידה זאת על כל אחד מהם.

כלב לעומת יהושע בסיפור החטא

לאחר שהמרגלים חזרו מן הארץ, הם תיארו אותה באוזני העם, ובסיום התיאור הם מדגישים את עוצמת העמים שישבו בה, ורומזים לכך שעם ישראל איננו מסוגל לנצחם במלחמה (במדבר י"ג כח-כט): **אָפֶס כִּי עַז הָעָם הַיּוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ וְהַעֲרִים בְּצוּרֹת גְּדֹלֹת מְאֹד וְגַם יְלָדֵי הָעֵנֶק רָאִינוּ שָׁם. עַמְלֶק יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב וְהַחִתִּי וְהַיְבוּסִי וְהָאֱמֹרִי יוֹשֵׁב בְּהַר וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב עַל הַיָּם וְעַל יַד הַיַּרְדֵּן.**

חדשה - 'נתנה ראש', כיוון שמשה ואהרון בוודאי לא ישתפו פעולה עם תכנית זו. רק בשלב הזה מגיבים משה ואהרון (במדבר י"ד ה'):

וַיִּפֹּל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל פְּנֵיהֶם לִפְנֵי כָּל קְהַל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

כלומר, רק כאשר התלונה הפכה למרד במנהיגות, משה ואהרון מגיבים, ואפילו אז תגובתם איננה מתאימה למצופה ממנהיגי העם. במקום לפעול בנחרצות ובתקיפות, משה ואהרון מביעים תדהמה והרגשת כשלון, המבוטאים בנפילת אפיים לפני העם! כלומר משה איננו פועל במרץ ובנחישות בהם נקט בהזדמנויות קודמות, והוא אף איננו מתפלל למען העם: הנפילה איננה לפני ה' בתפילה, אלא לפני העם, בתחינה ובבקשה שיחדלו. כעת, כאשר המשבר הגיע לשיאו, יהושע וכלב מגיבים (במדבר י"ד ו-י'):

וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּן נּוּן וְכָלֵב בֶּן יִפְנֶה מִן הַתְּרִים אֶת הָאָרֶץ קָרְעוּ בְּגָדֵיהֶם. וַיֹּאמְרוּ אֶל כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עֲבַרְנוּ בָּהּ לְתוֹר אֶתֶּה טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד. אִם חָפֵץ בְּנֵי ה' וְהֵבִיא אֶתְנֹו אֶל הָאָרֶץ הַזֹּאת וַנִּתְּנָה לָנוּ אָרֶץ אֲשֶׁר הוּא זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ. אֲךָ בְּה' אֵל תִּמְרְדוּ וְאַתֶּם אֵל תִּירְאוּ אֶת עַם הָאָרֶץ כִּי לְחַמְנוּ הֵם סָר צַלַם מֵעַלֵיהֶם וְה' אֶתְנֹו אֵל תִּירְאוּ. וַיֹּאמְרוּ כָּל הָעֵדָה לְרָגוֹם אֶתֶם בְּאַבְנֵים.

כאן אכן מופיעים כלב ויהושע כאיש אחד, במטרה להתנגד לעצת המרגלים ומרד העם, ויהושע אף מופיע לפני כלב. כלב ויהושע מגלים כאן מנהיגות ואומץ לב מרשימים: ההתנגדות למרגלים ולשאר העם, שרצה לרגמם באבנים, והם טוענים בלהט בעד הארץ ובעד בטחון בה'. יש להם את היכולת והזכות להתווכח בנוגע לארץ, כיון שבעת המינוי כמרגלים הם הופקדו על בחינתה והערכתה של הארץ (משה ואהרון, לעומת זאת, אינם נוטלים חלק בוויכוח, כיון שהם לא ראו את הארץ, ולכן אינם יכולים להתווכח עם שאר המרגלים).

אלא שתמונה זו מעצימה את חסרונו של יהושע בשלב הראשון, ומעלה את השאלה מדוע יהושע לא הצטרף אז לכלב, והותיר אותו לבד בזירה. כאמור, את שתיקת משה ואהרון בשלב הראשון ניתן להסביר בכך שהם לא היו בארץ, והם חשבו כי העם יקשיב רק למי שהיה בארץ וראה אותה, כל עוד הוויכוח הוא בנוגע לטיב הארץ ולהצלחת כיבושה. כמו כן, ייתכן שמשה ואהרון קיוו שהלך הרוח

הפסימי של העם יחלוף. לעומת זאת, לדברי יהושע, שהיה בארץ וראה אותה, היה יכול להיות משקל נגד לדברי שאר המרגלים כבר בשלב המוקדם של הויכוח של כלב עם שאר המרגלים. ולכן נשאלת השאלה מדוע, אם כן, שתק יהושע בשלב הראשון של הויכוח?

כלב לעומת יהושע בספור העונש

נותיר לעת עתה את השאלה פתוחה, ונתבונן בהופעתם של יהושע וכלב בתיאור העונש שמקבל עם ישראל כתוצאה מחטא המרגלים. רבים כבר העירו על כך כי מהלך העונש מופיע בשני מחזורים מקבילים אך לא זהים. במחזור הראשון (במדבר י"ד יא-כה) ה' פונה אל משה ומודיע לו כי הוא מתכוון לכלות את בני ישראל, אך בזכות תפילת משה הוא מקל בעונשם. במחזור השני (במדבר י"ד כו-לח) ניתן העונש מיידית, מידה כנגד מידה על פי חישוב של יום לשנה יום לשנה' - בני ישראל ינדדו במדבר ארבעים שנה. כמו כן, במחזור השני נענשים גם המרגלים מיידית, ומתים במגפה. בנוסף להבדלים אלו, ישנו הבדל נוסף בין המחזורים, ביחס למעמדם של כלב ויהושע.

במחזור הראשון נאמר (במדבר י"ד כב-כד):

כִּי כָּל הָאֲנָשִׁים הָרְאִים אֶת כְּבֹדִי וְאֶת אֹתִי אֲשֶׁר עָשִׂיתִי בְּמִצְרַיִם וּבְמִדְבָּר וַיִּנְסוּ אֹתִי זֶה עָשָׂר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי. אִם יִרְאוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁפַּעְתִּי לְאַבְתָּם וְכָל מְנַאֲצֵי לֹא יִרְאוּהָ. וְעַבְדִּי כָּלֵב עֲקֵב הַיְתֵה רוּחַ אַחֲרַת עַמּוֹ וַיִּמְלֵא אַחֲרָי וְהֵבִיאֵתִי אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר בִּיא שְׁמָה וְזָרְעוּ יוֹרְשֶׁנָּה.

כלומר כלב לבדו יוצא מכלל העונש של אי הכניסה לארץ, ורק לו מובטח כי הוא יירש את הארץ. לו הפרשה הייתה מסתיימת כאן, היינו יכולים לראות בכך אישוש לתחושתנו כי יהושע אכן לא עמד בצפיפות כאשר הוא שתק בתחילת העימות. אולם, במחזור השני חל שינוי ביחס ליהושע (במדבר י"ד כח-לח):

אָמַר אֲלֵהֶם חִי אֲנִי נְאֻם ה' אִם לֹא כְּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם בְּאָזְנֵי כֵן אֲעֲשֶׂה לָכֵם. בְּמִדְבָּר הַזֶּה יִפְלוּ פְּגָרֵיכֶם וְכָל פְּקֻדֵיכֶם לְכָל מִסְפָּרְכֶם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְקָמְלָה אֲשֶׁר הִלִּינְתֶם עָלַי. אִם אַתֶּם תִּבְּאוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁאַתִּי אֶת נְדִי לְשִׁכְן אֶתְכֶם בְּהָ אִם כָּלֵב בֶּן יִפְנֶה וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּן נּוּן...וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר שָׁלַח מֹשֶׁה לְתוֹר אֶת הָאָרֶץ וַיָּשָׁבוּ וַיְזַלְּנוּ עֲלֵיו אֶת כָּל הָעֵדָה לְהוֹצִיא דָבָה עַל הָאָרֶץ. וַיִּמְתּוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצְאֵי דַבַּת הָאָרֶץ רַעַה

וַיִּגְשׁוּ בְנֵי יְהוּדָה אֶל יְהוֹשֻׁעַ בְּגִלְגָל וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו כָּלֵב
בֶּן יִפְנֹה הִקְנִיזֵנוּ אֶתְּךָ יְדַעְתָּ אֶת הַדָּבָר אֲשֶׁר דָּבַר ה' אֶל
מֹשֶׁה אִישׁ אֱלֹהִים עַל אֲדֹתַי וְעַל אֲדֹתֶיךָ
בְּקִדְשׁ בְּרִנְעָה בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה אֲנִי בִּשְׁלַח מֹשֶׁה
עִבְדְּךָ ה' אֶתִּי מִקְדָּשׁ בְּרִנְעָה לְרַגְלֵךָ אֶת הָאָרֶץ וְאָשִׁב אֹתוֹ
דָּבָר פֶּאֶשֶׁר עִם לִבִּי. וְאֲחִי אֲשֶׁר עָלוּ עִמִּי הִמְסִיחוּ אֶת
לֵב הָעָם וְאֲנִי מִלֵּאֲתֵי אַחֲרֵי ה' אֱלֹהֵי. וַיִּשָּׁבַע מֹשֶׁה
בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר אִם לֹא הָאָרֶץ אֲשֶׁר דָּרַכְתָּ רַגְלְךָ
בָּהּ לֵךְ תִּהְיֶה לְנַחְלָה וּלְבָנֶיךָ עַד עוֹלָם כִּי מִלֵּאֲתֵי
אַחֲרֵי ה' אֱלֹהֵי.

כלומר בדברי כלב אין כלל התייחסות ליהושע,
וניתן להבין כי כלב לבדו עמד מול המרגלים, כמו
שמשמע מספר דברים ומחלק מהתיאור בספר
במדבר.

הסבר תגובת יהושע

הרב תמיר גרנות מציע שלמרות הקשיים שמעורר
הסיפור המובא מפי משה בספר דברים, הרי
שהמפתח לפתרון השאלות שהצגנו לעיל מצוי
דווקא בו. כלומר יהושע זוכה להיכנס לארץ מפני
שהוא משרתו הנאמן ומחליפו של משה רבנו
בהנהגה. סמכותו של יהושע – ממשה. דרכו
ואישיותו – גם הם ממנו. לכן אין לצפות מיהושע
שיוביל מהלך עצמאי כל עוד משה רבנו בתמונה,
בבחינת 'אין תלמיד רשאי להורות הלכה בפני רבו'.
לכן כאשר המרגלים הבליטו את הקושי במלחמה
עם עמי הארץ, ציפה יהושע לתגובתו של משה רבו
ולכן שתק, למרות שהתקומם כמובן בלבו נגד דברי
המרגלים. כלב, לעומת זאת, איננו תלוי במשה, ולכן
הוא מגיב על דברי המרגלים כמנהיג העומד על
דעתו בזכות עצמו.

רק לאחר שמשה ואהרון נפלו על פניהם יהושע הבין
כי משה רואה את דברי העם בחומרה רבה אך
מתקשה להגיב כראוי, ומתוך רצון להגן עליו מפני
המרד - נחלץ לעזרתו.

כלומר כלב מופיע בסיפור המרגלים כמנהיג עצמאי,
שביטחונו בקב"ה, בכנסת ישראל ובארץ ישראל הם
מעבר לכל פקפוק: 'עלה נעלה וירשנו אותה כי יכול
נוכל לה'. יהושע, לעומת זאת, איננו מנהיג מכוח
עצמו לבד, אלא מכוח רבו; העובדה כי הוא משרתו
של משה היא מקור גדולתו ועוצמתו - אבל גם
מקור חולשתו. פעילותו במעשה המרגלים היא יותר
ביטוי לנאמנות מאשר עצמאות של מנהיג.

במגפה לפני ה'. ויהושע בן נון וכלב בן יפנה חיו מן
האנשים ההם הלכים לתור את הארץ.

כאן, יהושע וכלב צמודים ללא הפרד: שניהם יחד
מוצאים מחוץ לגזרת אי הכניסה לארץ יחד,
ושניהם יחד ניצלים מן המגפה שהרגה את
המרגלים. נראה, אם כן, כי עמידתו של יהושע
ודבריו בשלב המאוחר של המרד הועילו לו.

ונשאלת השאלה מהו פשר ההבדל בין שני
המחזורים? מדוע אומר ה' תחילה כי רק כלב יינצל?
לפני שנעסוק בבעיה זו, נתבונן בעוד שני מקומות
בהם ישנה התייחסות למעשי יהושע וכלב.

תיאור העונש ומעמד כלב ויהושע בספר דברים

כאשר מספר משה רבנו בספר דברים את סיפור
המרגלים, נשמר ההבדל בין כלב ליהושע (דברים
א: לד-לח):

וַיִּשְׁמַע ה' אֶת קוֹל דְּבָרֵיכֶם וַיִּקְצַף וַיִּשָּׁבַע לֵאמֹר. אִם
יִרְאֶה אִישׁ בְּאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה הַדּוֹר הַזֶּה אֶת הָאָרֶץ
הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָתֵת לְאַבְרָהָם. זֹלַתִּי כָּלֵב בֶּן
יִפְנֹה הוּא יִרְאֶנָּה וְלוֹ אֶתֶּן אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר דָּרַכְתָּ בָּהּ
וּלְבָנָיו יַעַן אֲשֶׁר מִלֵּא אַחֲרֵי ה'. גַּם בִּי הִתְאַפַּף ה'
בְּגִלְגָלְכֶם לֵאמֹר גַּם אֶתֶּה לֹא תָבֵא שָׁם. יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוֹן
הָעֹמֵד לְפָנֶיךָ הוּא יְבֵא שָׁמָּה אֹתוֹ חִזַּק כִּי הוּא
יְנַחִילֵנָה אֶת יִשְׂרָאֵל.

אנו רואים בפסוקים אלה הבחנה ברורה בין כלב
לבין יהושע: כלב בלבד איננו נכלל בגזירת המיתה
במדבר, ורק לו מובטחת ירושת הארץ, בדומה
למחזור העונש הראשון בפרשתנו; יהושע נזכר כאן
לא כמי שיצא מכלל עונש חטא המרגלים, אלא כמי
שזכה להימלט מן מהגזרה מפני היותו מחליפו של
משה.

אולם, קשה להבין דברים אלו: אם יהושע אכן נטל
חלק בחטא המרגלים - אין הוא ראוי להיות מנהיג
העם, אך מאידך - אם יהושע לא חטא, מדוע הכתוב
לא מציין זאת במפורש? יתר על כן - בפרשתנו
מסופר כי יהושע עמד לצידו של כלב לפחות בשלב
השני של הוויכוח, ומדוע משה משמיט זאת
בנאומו?

השמטת מעשי יהושע בספר יהושע

השמטת חלקו של יהושע מן התנגדות למרגלים
מוקצנת אף יותר במפגש בין יהושע לבין כלב בספר
יהושע (יהושע י"ד ו-ט):

כידוע, יהושע התמנה להנהגה על ידי כך שמשוה סמך עליו את ידיו (במדבר כ"ז: טו-כג), ובכך הוגדרה מנהיגותו של יהושע כהמשך למנהיגותו של משה. כך עולה גם מדבריו של משה רבנו בספר דברים (א: לח) - על משה נגזר שלא להכנס לארץ, אך יהושע בן נון העומד לפניך. אותו חזק כי הוא ינחילנה את ישראל, כלומר יהושע יהיה ממשיכו של משה וממלא מקומו. ואכן, מנהיגותו של יהושע מתוארת בספר יהושע מבחינות רבות כהמשך של מנהיגות משה:

ראשית, גילוי המלאך בתחילת דרכו של יהושע (יהושע א: א-ט) מקביל למעמד הסנה אצל משה (שמות ג: א-ד: ז). שנית, ההנהגה הניסית לאורך ספר יהושע כוללת ניסים הדומים לאלה של משה, למשל בקיעת הירדן (יהושע ג: ט-יז), המקבילה לקריעת ים סוף (שמות י"ד: טו-לא). בנוסף לכך, כריתת הברית בירדן (יהושע ד: ב-ט, כ-כד) היא המשך ויישום של ברית ערבות מואב (דברים כ"ז: א-ט, כ"ט: ט-ל: כ).

תכלית שליחותו של משה הייתה להביא את העם אל הארץ (עיני שמות ג: טז-יז); אמנם משה רבנו נמנע בסופו של דבר מלסיים את שליחתו, אך מצד שני לא ייתכן שהמשימה תושלם על ידי הנהגה ודרך שונה משל משה: יהושע, ממשיכו של משה וממלא מקומו, נבחר להשלים את תפקידו של משה ולהכניס את העם לארץ. משה רבנו נמשל בחז"ל לאורה של השמש, ויהושע לאור הירח, שמאיר בזכות אור השמש החוזר ממנו: אור הלבנה ימשיך להאיר את אורו של משה, ולהשלים את שליחותו.

תגובתו של כלב הייתה אמנם עדיפה מזו של יהושע, בכך שהוא גילה מנהיגות, אך דווקא משום כך אין הוא יכול להחליף את משה; מי שאיננו זקוק למשה כדי להגיב ולגלות מנהיגות, איננו יכול להיות מחליפו. אמנם, מהיבט אחר, ראוי הוא לשכר על התנגדות מוחלטת ואמיצה למרגלים, שכר שיהושע איננו ראוי לו, וזו הסיבה להפרדה ביניהם בשני מחזורי העונש. תגובת כלב ביטאה את כמיהתו לשוב ולהכנס לארץ שהוא דרך בה, ואת בטחונו בכנסת ישראל, בשמה נשלח; שכרו, בהתאם לכך, יהיה שהוא יזכה לרשת את הארץ שבה הוא דרך ולהנחילה לבניו. בהיבט הזה, אין מקום ליהושע לצידו של כלב. אמנם ודאי שיהושע לא היה חלק

התיאור בספר דברים, אפוא, מתאר את מהלך העניינים ברובדם העמוק: יהושע אכן זוכה להיכנס לארץ מפני שהוא משרתו הנאמן - ולבסוף גם מחליפו - של משה רבנו, ולא בגלל שהוא הצטרף לכלב, כיון שפעולותיו של יהושע במרד היו תוצאה של היותו משרת משה, ולא של נקיטת עמדה עצמאית של מנהיג; מנקודת ראות זו, אכן רק בכלב נתגלתה ירוח אחרת'.

יהושע כמשרתו ומחליפו של משה בהנהגת עם ישראל

עמידתו של יהושע בצילו של משה באה לידי ביטוי במקרים נוספים בתורה:

א. במלחמת עמלק (שמות י"ז: ח-יג) יהושע בוחר אנשים בפקודת משה, ונלחם בעמלק בהצלחה. למרות זאת, התיאור הציורי של התורה אינו מותיר מקום לספק: גבורתו של יהושע בקרב נבעה ממצב ידיו של משה בגבעה; יהושע הצליח להלחם בעמלק רק מפני שידיו של משה היו 'אמונה עד בא השמש'.

ב. בפרשת כי-תשא (שמות ל"ג: ז-יא) התורה מספרת לנו כי יהושע נמצא כל הזמן באוהל של משה רבנו על מנת לשמשו, ואיננו יוצא ממנו; אפילו כאשר משה יוצא מן האוהל כדי לקבל את פני השכינה, יהושע לא ימיש מתוך האהל'.

ג. בסיפור אלדד ומידד (במדבר י"א: כה-כט) מציע יהושע לכלוא את המתנבאים ה'מורדים' (פסוק כח), ומתוך כך אנו למדים על המוטיבציה העיקרית שמניעה אותו. מתגובתו של משה 'המקנא אתה לי, ומי ייתן כל עם ה' נביאים' (פסוק כט), עולה כי יהושע קינא לרבו; משה לעומת זאת, חפץ בקנאות לה' בלבד, ולכן התייחס להתנבאותם בעין יפה.

ד. בתחילת הפרשה מופיעה רשימה של הנשיאים שנבחרו לריגול (י"ג: א-טז). בסוף הרשימה התורה מוסיפה לספר לנו כי 'ויקרא משה להושע בן נון יהושע', והוספה זו אינה ברורה - מדוע התורה מציינת זאת דווקא כאן? הרב תמיר גרנות מציע שהתשובה לכך נעוצה בטיעון שלנו לגבי פעולותיו של יהושע. שמו של האדם מבטא את עצמיותו, ולקריאת השם של יהושע על ידי משה היא מעין רמז מטרים לעתיד להתרחש בעקבות שליחות המרגלים - יהושע עתיד לעמוד בפני שאר המרגלים דווקא מפני שהוא משרתו של משה, והוא נחלץ להגנת רבו.

מעצת המרגלים, ואי אפשר לומר שבגד בה' ובשליחותו, חלילה, ומצד זה הוא וכלב שווים.

כלב ויהושע – שתי עמדות של "בטחון" בה'.
מקורם ואופיים של תגובות כלב ויהושע באים לידי ביטוי גם בפולמוס שלהם עם המרגלים:

יהושע וכלב יחד	כלב
וַיֹּאמְרוּ אֶל כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבְרָנוּ בָּהּ לְתוֹר אֶתֶּה טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד. אִם חָפֵץ בָּנוּ ה' נְהַבִּיא אֶתְּנוּ אֶל הָאָרֶץ הַזֹּאת וּנְתַנֶּה לָנוּ אָרֶץ אֲשֶׁר הוּא זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ. אַךְ בְּה' אֵל תִּמְרְדוּ וְאַתֶּם אֵל תִּירָאוּ אֶת עַם הָאָרֶץ כִּי לַחְמֵנוּ הֵם סֶר צִלְם מַעֲלִיָּהִם וְה' אֶתְּנוּ אֶל תִּירָאֵם. (י"ד: ז-ט).	וַיַּחֵס כָּלֵב אֶת הָעָם אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר עֲלֵה נַעֲלֵה וְנִרְשָׁנוּ אֶתֶּה כִּי יָכוֹל נוֹכַל לָהּ. (י"ג: ל).

דברי כלב קצרים מאוד, ומבטאים בטחון בלתי אמצעי שאיננו מצריך שום צידוק חיצוני; אין צורך לומר יותר מאשר 'נוכל לה': 'די לסקפטיזם, די למורד הלב'; אין בדבריו מטאפיסיקה או מליצות אמוניות. הפער בין תוכן דבריו ואפילו הניגון שלהם לבין אלה שיאמר בהמשך יהושע, גדול. בדברי יהושע וכלב בהמשך, המוטיב המרכזי הוא בטחון בה' ובישועתו. מוטיב זה חוזר שלוש פעמים: 'אם חפץ בנו ה'', 'אך בה' אל תמרודו', ויה' איתנו אל תיראום'. טענה זו מובנת ביותר בהקשרה הדתי: יהושע טוען כי לא כוחו של העם הוא הנקודה הקובעת, אלא הבטחון בה' ובישועתו. ההשלכה של השאלה כלפי שמיא היא באופן מובהק המשך למנהיגותו של משה רבנו הקובע: "ה' יילחם לכם ואתם תחרישון". תפישתו של משה עומדת על קבלה מלאה של עקרון ההנהגה הניסית המבוססת על בטחון בה' בלבד, ואיננה רואה צורך במנהיגות רציונאלית ופרגמטית.

כאשר מספר משה רבנו על חטא המרגלים בנאומו בספר דברים, הוא מוסר את הדברים שאמר הוא לעם, וחסרים בספר במדבר (דברים א כט-לג):

וַאֲמַר אֲלֵכֶם לֹא תַעֲרָצוּן וְלֹא תִירָאוּן מֵהֶם. ה' אֱלֹהֵיכֶם הֵלֵךְ לְפָנֵיכֶם הוּא יִלָּחֵם לְכֶם כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה אֶתְכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֵיכֶם. וּבַמִּדְבָּר אֲשֶׁר רָאִיתָ אֲשֶׁר נִשְׁאָךְ ה' אֱלֹהֵיכֶם פֶּאֶשֶׁר יִשָּׂא אִישׁ אֶת בְּנוֹ בְּכָל הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הִלַּכְתֶּם עַד בָּאֲכֶם עַד הַמָּקוֹם הַזֶּה. וּבַדֶּבֶר הַזֶּה אֵינְכֶם מֵאֲמִינִים בְּה' אֱלֹהֵיכֶם. הֵלֵךְ לְפָנֵיכֶם בַּדֶּרֶךְ לְתוֹר לְכֶם מִקּוֹם לְחַנְתְּכֶם בְּאֵשׁ לִיָּהּ לְרֵאתְכֶם בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר תֵּלְכוּ בָּהּ וּבְעֵנָן יוֹמָם.

אמונת הבטחון וההנהגה הניסית דומיננטיים כאן עוד יותר; חטא המרגלים מצטייר כאן כחטא של חוסר בטחון וכפיות טובה כלפי ההנהגה הניסית. הרי ה' נושא אתכם כאב הנושא את בנו, ואם כן: מדוע אנו צריכים כוח משלנו? שואל משה. הוא חוזר ומסכם את הניסים שה' עשה לישראל ומדגיש את גדולת ישועתו, והמסקנה העולה מכך היא שטיעון החולשה הצבאית לא רלוונטי.

כלב איננו מתנגד לתפיסת הבטחון הזו - אמנם יהושע מופיע כאן בראש, אך הדברים נאמרו גם על ידי יהושע וגם על ידי כלב - אך הוא איננו זקוק להם; הוא סובר בפשטות שאם ה' שלח את העם להכנס לארץ - העם מסוגל לכך, ולא רק על ידי תשועה חיצונית: 'כי יכול נוכל לה' - 'אנחנו בעצמנו', ולא רק על ידי נס. הבטחון שלו הוא בטחון בלתי אמצעי - אימננטי. בטחון שאם הננו כאן, וה' בחר בנו ושלח אותנו - אז כנראה קיימים בנו הכוחות. לאמור: זהו בטחון בכוח שיש לנו בתוכנו, ולא בכוח שיושיע אותנו מבחוץ. ואם נדייק בדברי כלב: "כי יכול נוכל לה" - אנחנו. מאיתנו ובנו היא. לא לנס אנו מצפים.

יש זיקה ישירה בין אופייה של המנהיגות לבין תפישת הבטחון המשתקפת בדבריהם של יהושע וכלב. כשם שהבטחון של כלב איננו זקוק לאישור ולתמיכה, כך גם הנהגתו - הוא איננו מחפש הצדקה לפעולותיו, והוא פועל מתוך האמת הרוחנית המופנמת בו. לעומת זאת אצל יהושע: בטחונו של יהושע מופנה כלפי ישועת ה' והשגחתו, וגם מנהיגותו מצפה לאישור חיצוני, ולכן יהושע לא יפעל ללא משה.

ההנהגה לדורות

משמעות הבחירה ביהושע כממשיכו של משה היא בחירה במנהיגות שכוחה העיקרי הוא בנאמנותה למקורה, ובהנהגה שהיסוד העיקרי שלה הוא

בטחון בה' ובישועתו. מבחינה זו, מהווה השלב הראשון של הכניסה לארץ, בהנהגת יהושע, המשך להנהגת משה במדבר.

אולם, אין המשך למנהיגותו של יהושע, כפי שביטא זאת המדרש בחריפות (פסיקתא זוטרתא [לקח טוב] במדבר, פרשת שלח לך, דף קו עמוד ב):

אמר רבא שהסיתן בדברים - פתח יהושע קא משתעי, אמרו ליה 'ריש קטיעא ימלל!'

פירוש, לפי שלא היה לו בן, היו קורין אותו 'ריש קטיעא'. ומנין שלא היה לו בן? שכך כתוב בדברי הימים (דברי הימים א', ז:כח) 'נון בנו יהושע בנו', וביהושע ואילך אינו מונה. אמרו לו: 'מה לך לדבר? אינך חושש אם תחיה או תמות, אין לך בנים ולא בנות; אלא, הם מתפחדים על נשיהם ועל טפיהם', ומיד השתיקוהו.

רבא מסביר שיהושע אמנם ניסה לפתוח בדברים כבר בשלב הראשון, אך העם השתיק אותו ואנו שומעים רק את דברי כלב. האם רק ערמוניותו של כלב עמדה לו, כפי שנראה מהמשך הפסיקתא, או שההבדל בין יהושע לכלב קשור גם בתוכן? ובכלל, מנין לרבא שפתח יהושע בדברים והשתיקוהו?

ומסביר הרב תמיר גרנות שפעמים רבות מדרשי חז"ל אינם מתארים את מה שהיה, אלא את מה שראוי היה שיהיה. רבא שואל את עצמו: מה שאמר יהושע בסוף, יכול היה גם לומר בהתחלה, ומדוע לא נשמע קולו?

העם עולם ביהושע, הוא קורא לו "ראש קטוע" כלומר: מנהיג ללא המשך. ודאי, העם צודק. לא במקרה ליהושע אין בנים, שהרי אין הוא ראש שושלת אלא סוף שושלת, שראשיתה במשה. זו שושלת רוחנית, שהוא מסיים אותה.

מה אתה אומר לנו יהושע? שה' איתנו, שיקרו לנו ניסים? זו מנהיגות חסרת אחריות. רק מנהיג שאין לו בנים מוכן להמר הימורים כאלה... ואפילו אם אתה צודק לשעה, מה יהיה אחרי שאתה וגם אנחנו נמות, האם גם בנינו יוכלו להתקיים ללא מנהיגות רציונאלית ופרגמטית ועל בסיס ציפיה לישועת ה' ותו לא? אתה שאין לך בנים אינך מודאג, שהרי האופק של הנהגתך זמני, אולם אנו שואלים איזה דפוס רוחני של מנהיגות הוא הראוי באופן קבוע?

ומציע הרב תמיר גרנות שיתכן שטענת העם הזו יש בה יותר מקורטוב של אמת, ושתיקתו של יהושע יש לראות בה פינוי מקום ובמה להנהגת כלב. רק מנהיגות מהטיפוס הכליבי תוכל להתקיים לדורות.

כלב ויהושע כמייצגים את מלכויות יהודה ויוסף
הרב תמיר גרנות מציע לקרוא את המפגש בין שני אבות הטיפוס של ההנהגה - כלב ויהושע - בתוך הקשר רחב יותר: יהושע הוא מנהיג מזרע אפרים ויוסף, וכלב הוא מנהיג מזרע יהודה ומאבות בית דוד. כמו בכל מפגש בין שני בתי אב אלה, המנהיגות של אפרים ויוסף קודמת לזו של דוד. כך בספר בראשית, כך לעתיד לבוא בבוא משיח בן יוסף לפני משיח בן דוד, וכך בכניסה לארץ - בתחילה תקום מנהיגותו של יהושע מבית יוסף, ואחר כך תקום מנהיגותו של דוד. התקופה שביניהם היא, כידוע, תקופת מעבר, ולא הייתה בה מנהיגות ראויה לשמה. ואומר הרב תמיר גרנות שיש קשר עמוק בין ההנהגה ה"יוספית" הזמנית לזו של יהושע ולהיפך, בין ההנהגה ה"יהודאית" הנצחית לזו של כלב.

על תפיסת הבטחון – על פי סיפור של רבי נחמן
הצגנו בשיעור שתי עמדות ביחס לבטחון הראוי. ננסה להעמיק מעט בעמדת כלב בעזרת אחד הסיפורים של ר' נחמן, 'מעשה מבטחון'.

ענה ואמר, עוד סיפורי מעשה מבטחון וזו היא: מלך אחד אמר בלבו מי ימצא שלא יהיו לו לדאוג יותר ממני, כי יש לי כל טוב ואני מלך ומושל, והלך לחקור אחר זה. והיה הולך בלילה והיה עומד אחורי הבתים להקשיב ולשמע את דברי העולם. והיה שומע דאגות כל אחד, שזה אינו הולך לו כסדר בחנות, ואחר כך הלך לבית אחר, ושמע שיש לו דאגה שהוא צריך להמלכות, וכן שאר כל הדאגות של כל אחד ואחד.

אחר כך הלך וראה בית אחד נמוך עומד בתוך הקרקע והחלונות למטה סמוכים ממש להארץ והגג נופל ונשבר. וראה ששם יושב אחד ומנגן על הכינור שצריך להקשיב מאוד כדי לשמוע את הקול והוא שמח מאוד וקדירה עם משקה עומדת לפניו והמשקה היה יין ומאכלים עומדים לפניו והוא שמח מאוד מלא שמחה בלא דאגה כלל. הלך ונכנס לתוך הבית ושאל בשלומו, והשיבו. וראה הקדירה עם המשקה לפניו והמיני מאכלים והוא רק מלא שמחה, וכיבד את המלך לשותות ושתה אל המלך והיה המלך שותה גם כן למען האהבה, אחר כך שכב [שם המלך] לישון, וראה שהוא אך שמח בלי

אותו המלך שוב כנ"ל, והשיב לו כל הנ"ל. הלך המלך וגזר שלא ליתן לשום אדם לנקות דיר. בבוקר הלך האיש לחזור לנקות דירים והשיבו לו שהמלך גזר על זה כנ"ל. הלך האיש והשכיר לאיש חיל אצל המיניסטער שלוקח חיל למלך כי יש חיל שלוקחין אותם בזרוע מה שמגיע לו מהמדינה ויש חיל ששוכרין אותם והלך הוא והשכיר עצמו לאיש חיל והתנה עם המיניסטער שאינו משכיר עצמו לעולם כי אם לזמן ובכל יום ויום בבוקר יתן לו שכרו והמיניסטער הלביש אותו תיכף בבגדי אנשי חיל ותלה לו חרב בצידו ושלח אותו למקום שצריך, אחר-כך לעת ערב כשעשה כל פעולתו השליך הבגדים מעליו וקנה לו כל הסעודה הנ"ל והלך לביתו (והסעודה היא סעודה) והיה שמח מאוד. הלך המלך שוב לראות וראה שהכל מוכן לפניו והוא שמח מאוד כנ"ל ונכנס לביתו ושכב כנ"ל, ושאל אותו כנ"ל, וסיפר לו ככל הנ"ל. הלך המלך וקרא להמיניסטער וציוה עליו שלא ירים את ידו לשלם מהקאסע (=מהקופה) לשום אדם באותו היום. בבוקר הלך להמיניסטער שישלם לו שכרו עבור היום ולא רצה, ושאל לו: הלוא התניתי עמך שתשלם לי בכל יום? השיב לו, שהמלך גזר שלא לשלם לשום אדם היום. וכל מה שטען עימו לא הועיל, והשיב לו מוטב אשלם לך מחר בעד שני ימים והיום אי אפשר לשלם לך. מה עשה? הלך ושבר חתיכה מהחרב ותיקן שם עץ במקומה ולא היה נראה וניכר מבחוץ כלל, והלך והשכין אותה החתיכה וקנה שוב כל הסעודה הנ"ל (והסעודה היא סעודה) הלך שוב המלך וראה שהשמחה בשלימות כמקודם ונכנס שוב לביתו ושכב שם כנ"ל, ושאל אותו כנ"ל וסיפר לו ככל הנ"ל שהוכרח לשבור הלהב של החרב מן הקתא והשכין אותה כדי לקנות לו צרכי הסעודה, ואחר כך כשאקבל מעות בעד אותו היום אפדה ואתקן את החרב ולא יהיה ניכר כלל, כי אני יכול לתקן כל הדברים שנתקלקלו (ולא יגיע שום היזק להמלך) הלך המלך לביתו וקרא את המיניסטער וציוה עליו באשר שיש חיב מיתה, בכך תקרא אותו האיש חיל ששכרת שיהיה איש חיל ותצוה אותו דיקא שהוא יחתוך ראשו של החיב מיתה הלך המיניסטער ועשה כן, וקרא אותו ובא לפני המלך והמלך ציוה שיתאספו כל השרים כדי לראות השחוק הזה שנמצא איש שנעץ חתיכת עץ במקום החרב והא

שום דאגה ובבוקר עמד המלך וגם הוא עמד וליוה את המלך ושאל המלך אותו מאין אתה לוקח כל זאת והשיב לו אני יכול לתקן כל תיקוני הדברים שנתקלקלו (שקורין נאפריווקיס) כי מלאכה שלימה איני יכול רק תיקוני הדברים שנתקלקלו, ואני יוצא בבוקר ואני מתקן איזה דברים וכשאני מקבץ מזה איזה סך חמישה-שישה זהובים אני קונה לי כל אלו הדברים של אכילה ושתייה. כששמע המלך זאת, אמר בליבו אקלקל לו זאת. הלך המלך ונתן כרוז שכל מי שיהיה לו דבר לתקן לא יתן לשום אדם לתקן, רק יתקן בעצמו או יקנה לו הדבר הזה חדשה. בבוקר הלך לשאול אחר תיקוני הדברים ואמרו לו שגזר המלך שלא ליתן לשום אדם לתקן שום דבר וירע בעיניו אך בטח בה'. והלך וראה גביר אחד שחוטב עצים, ושאל אותו: למה אתה חוטב עצים, האם זה כבודך? אמר לו, חזרתי אחר איש שיחטוב עצים ולא מצאתי והוכרחתי לחטוב בעצמי. אמר לו, תן לי ואחטוב עמך, וחטב העצים ונתן לו הגביר זהב אחד, ראה שזה טוב והלך לחטוב עוד עצים עד שקיבץ שישה זהובים וקנה שוב כל הסעודה (ובזה הלשון אמר רבנו ז"ל: "און דיא סעודה איז גיווען א סעודה"), והיה שמח והמלך הלך שוב אחרי חלון ביתו לראות וראה שזה יושב והמשקה והמאכלים לפניו. והוא שמח מאוד, הלך המלך ונכנס לתוך הבית וראה כנ"ל ושכב גם-כן שם כמו הלילה הראשון ובבוקר עמד האיש וליוה את המלך, ושאל לו: מאין אתה לוקח זאת כי זה צריך להוציא עליו ממון? והשיב לו, דרכי היה לתקן כל הדברים שנתקלקלו ואחר-כך גזר המלך שלא ליתן עוד לשום אדם לתקן וחטבתי עצים עד שקיבצתי ממון לזה כנ"ל, והלך המלך מאיתו וגזר שלא ליתן לשום אדם לחטוב עצים. ויהי כאשר בא אל האדם לחטוב עצים והשיב לו, שגזר המלך גזר-דין שלא ליתן לשום אדם לחטוב עצים, וירע בעיניו כי אין כסף. אך בטח בה'. והלך וראה אחד מנקה הדיר, ושאל אותו: מי אתה שתנקה הדיר? השיב לו, חזרתי ולא מצאתי מי שינקה לי והוכרחתי לנקות בעצמי, אמר לו: תן לי ואני אנקה. עמד וניקה אותה ונתן לו שני זהובים, הלך וניקה עוד דירים וקיבץ שישה זהובים וקנה שוב כל הסעודה הנ"ל, והלך לביתו (והסעודה היא סעודה) והיה שמח מאוד. הלך המלך שוב לראות וראה שוב ככל הנ"ל ונכנס לבית כנ"ל. ואחר כך בבוקר ליוה עוד את המלך ושאל

בא לפני המלך ויפול לפני רגליו ושאל לו, אדוני המלך על מה נקראתי? אמר לו, כדי לחתוך הראש של הציב מיתה. הציב לו והתחנן לפניו, באשר שמעולם לא שפך דם בכך יקרא אחר לזה. והמלך השיב לו שהוא דוקא מוכרח עתה לשפוך דמו, אמר להמלך וכי יש פסק ברור על זה אולי אין הדין ברור שהוא ציב מיתה ואני לא שפכתי דם מעולם מכל-שכן שאשפוך דם שאינו ברור אם הוא ציב מיתה. הציב לו המלך בודאי הדין ברור שציב מיתה, כי בודאי יש פסק על זה (שקורין: דעקריט) (ועתה מוכרח שאתה דוקא תשפוך דמו. ראה שאי-אפשר לפעול אצל המלך פנה עצמו אל השם יתברך ואמר: "אל שדי אני לא שפכתי דם מעולם ובאם זה האיש אינו ציב מיתה יהיו נעשה מהברזל עץ" וחטף החרב ושלפה מתערה וראו הכל שהוא עץ ונעשה שם שחוק גדול, ראה המלך שהוא איש נאה כזה ופטרו לשלום:

ר' נחמן מספר על יהודי שכשרונו הוא לתקן דברים מקולקלים והמשמעות הרוחנית שלתכונה זו היא כי אותו אדם יודע להפוך את החסרונות שבמציאות לברכה. תכונה זו, של ראיית החסרון לא כמחסום או הפרעה, אלא להיפך - כאפשרות מבורכת, מאפשרת לאותו יהודי להסתדר במציאות אבסורדית שבה לכאורה הכל חסום בפניו, והגורל, מנקודת ראותו, משטה בו.

האבסורד בסיפור הוא תוצאה של החלטת המלך לבדוק האם יש מאושר ושמו ממנו בכל הממלכה. המלך מוצא שאותו יהודי שמח מידי ערב, והוא חוסם את מקורות פרנסתו כדי לבדוק האם השמחה היא פנימית או תלויה בדבר. כל אדם אחר היה נופל לייאוש אם מידי יום היה נחסם מקור פרנסה אחר שלו, אך אותו יהודי מצליח בכל פעם מחדש להסתדר, מפני שכל חסימה או מניעה יוצרת לפי תפישתו הזדמנות חדשה.

זהו המובן הראשון של היותו של יהודי זה 'בעל בטחון' - הוא בטוח לחלוטין שהמציאות מזמנת לו ברכה, גם כשאין זה נראה כך, ובטחון זה מאפשר לו לפתוח בכל פעם שער חדש של פרנסה ושמחה. השלכה נוספת של תפיסה זו היא שחרור מדאגות: הידיעה שלכל יום יש ברכה משלו משחררת את 'בעל הבטחון' מהלחץ והמתח הבורגניים של דאגה לעתיד, יציבות, קביעות, פנסיה וכדומה; הוא יכול לשמוח לגמרי בלילה, משום שאין לו שום דאגה

לגבי מחר בבוקר, וממילא הוא מצוי בחרות גמורה מן המציאות.

אולם, תכונות אלו של בעל הבטחון אינן עומדות לו כאשר נסגרו כל השערים: גיבור סיפורנו נתמנה חייל בחילו של המלך כאשר לא נשאר לו מקור פרנסה אחר, וכשמנע המלך את תשלום משכורתו משכן הוא את חרבו שקיבל כחייל, והחליפה בחתיכת עץ; המלך ידע על כך, וציווה עליו להרוג בחרבו נידון למוות, כדי לראות כיצד הוא יגיב במצב זה, בו כל סגולותיו המיוחדות, לכאורה, לא יועילו.

בשלב זה מכין לנו ר' נחמן הפתעה רבתי. אנחנו מצפים מ'בעל הבטחון' שברגע של משבר קשה הוא יתפלל לה' כדי שיושיעו. 'בעל הבטחון' אכן מתפלל, אך רק למראית עין: הוא מבקש בקול רם מן הקב"ה שאם אותו הנידון למוות זכאי - החרב תהפוך החרב לעץ, ואכן, הוא שולף את חרבו מנדה ומתברר שהיא עשוית עץ. סופו של הסיפור הוא ש'נעשה שם צחוק גדול' ונאה היה הדבר בעיני המלך ופטרו לשלום.

ר' נחמן בוחר לסיים את הסיפור באופן קומי: התפילה איננה תפילה והנס אינו נס; רק תושייתו וחוש ההומור של אותו 'בעל בטחון' הצילוהו מן הגזירה. מדוע בוחר ר' נחמן לסיים סיפור שנושאו בטחון בהלצה על בטחון? מה התכוון ר' נחמן ללמדנו? האם הוא לועג לתפילה או לנס?

ומסביר הרב תמיר גרנות שהמסקנה היא שהמרכיב הקומי בסיפור הוא ביטוי למדרגת הבטחון הגבוהה ביותר: 'בעל הבטחון' של ר' נחמן בוטח בטחון פנימי השופע ממנו, ומאפשר לו לפעול בשחרור וללא דאגה בכל מצב. הבטחון העצמי והבטחון במציאות שאפשרו לו למצוא פרנסה בכל יום מחדש, ללא דאגה, הם מקור כוחו. 'בעל בטחון' אמיתי יודע שהפתרון למשבר ולסיבוך מצויים כבר בתוך המציאות, ושיש בכוחו לפתור אותם. האומץ להמר על בדיחה במצב שבו הוא נמצא, מוכיח שיהודי זה מאמין לגמרי בנוכחות האלוקית בכל מעשה ודיבור שלו: אם ה' זימן אותי לכאן, עם חרב מעץ, הרי הפתרון טמון כבר במצב הנוכחי. אותו בטחון מיניה וביה, בטחון 'אימננטי', הוא הבטחון שמקריין כלב. אין צורך בנס של ממש. יש צורך באמונה שמי שאנחנו, והמקום שבו אנו נמצאים - אינם במקרה, ואם ה' זימן לנו את הסיטואציה הזו, אז ודאי יש בכוחנו לצאת ממנה, ולהתברך ממנה.

הבטחון הקלאסי של תפילה וציפייה לנס הוא מדרגה פשוטה ובסיסית ואיננו אידיאל הבטחון, מפני שהוא מניח את המציאות הנוכחית כחסרה, וקובע שרק בכוחה של התערבות אלוהית חריגה ניתן להתיר את הסבך. זוהי דרכו של יהושע, האומר 'וה' איתנו אל תיראום'.

ואומר הרב תמיר גרנות כמו בתורה, גם בקיום הדתי יש מקום לדרכו של יהושע - אך לזמן קצוב בלבד. מדרגת הבטחון הגבוהה היא זו שמוצאת את האלוקות בתוך האדם ובתוך המציאות כפי שהיא לפנינו; הברכה והישועה כבר כאן - אם יאמין האדם בכך ויבטח בכוח ובכשרון האישי שנתברך בו. האדם ו/או העם אינם בטלים מפני ההנהגה הא-לוהית אלא מתעלים על ידי בטחונם תוך שהם מגלים את הטמון בהם.